

Maciej Cesarski

KRYZYS ISTOTY KAPITALIZMU

Streszczenie: Cel pracy skoncentrowany jest na znaczeniu i roli infrastruktury osadniczej w realizacji trwałego rozwoju jako szansy zasadniczej zmiany urządzania świata. Podstawowym wnioskiem jest stwierdzenie, że rozwój infrastruktury osadniczej może być istotną – mało docenianą dotąd – platformą w przechodzeniu do autentycznego rozwoju trwałego. Przechodzenie to nie będzie jednak łatwe, gdyż wymaga zasadniczych zmian w światowych kręgach politycznych oraz zakwestionowania podstaw i istoty kapitalizmu.

Słowa kluczowe: Infrastruktura osadnicza, paradygmat wzrostu ekonomicznego, paradygmat trwałego rozwoju, przestrzeni zamieszkiwania, przestrzeni zamieszkania

1. Wprowadzenie

Temat plenarnego posiedzenia Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” zawarty w pytaniu „czy świat należy urządzić inaczej” traktować trzeba jako pewnego typu wyzwanie lub hasło mobilizujące do dyskusji – nie jako alternatywę. Potrzeba zasadniczej zmiany urządzania świata nie może być bowiem kwestionowana przez każdego, kto wolny jest od bieżących uwikłań politycznych, biznesowych i innych. Kto obserwuje zarazem to, co dzieje się w cywilizacji zachodniej od rewolucji przemysłowej, a współcześnie przynajmniej od lat 70. XX wieku, których wątpliwym zwieńczeniem jest dzisiejszy kryzys. Wiele przemawia za tym, że ustrój kapitalistyczny pozostawia po około 200 latach społeczno-gospodarcze i przyrodniczo-ekologiczne zgliszcza nawet w państwach i na kontynentach największych swoich uprzednich osiągnięć. Przekonać się mogą o tym – jednak znacznie szybciej – kolosy społeczno-gospodarcze spoza cywilizacji zachodniej przyjmujące w znacznej mierze ten ustrój (np. Chiny). Immanentną słabością współczesnej cywilizacji zachodniej jest pokładanie zbyt wielu nadziei w maksymalnie szybkim ilościowym wzroście ekonomicznym. Wady paradygmatu forsowania wzrostu ekonomicznego przejawiają się przy tym w okresie powojennym także w zdawałoby się odmiennym ustroju tzw. socjalizmu realnego. Czy kapitalizm może być zatem utrzymany oraz rozszerzany na inne państwa świata?

2. Źródła kryzysu

Dzisiejszy kryzys o zasięgu światowym ma znacznie głębsze – niż błędy i niedostatki funkcjonowania sektora finansów – źródła leżące w istocie kapitalizmu. Jest w sumie nieznaną przedtem kulminacją strukturalnego kryzysu praktycznego oddziaływania nauk społecznych, w tym ekonomii, oddającą jeden z genetycznych, mało uświadamianych kulturowych problemów cywilizacji zachodniej po rewolucji przemysłowej. Kryzys związany jest z losami modernizmu utożsamianego z ruchem w kulturze przełomu XIX i XX w., czy kierunkami architektury od I wojny światowej do lat 70. Szerzej pojmowany modernizm sięga całej nowoczesnej cywilizacji przemysłowej po obecną jej formę zwaną postmodernizmem. Nowoczesność, przejawia się obecnie jako baumanowska „płynna nowoczesność”. Nauki społeczne notują stosunkowo największe osiągnięcia w epoce tradycyjnie rozumianego modernizmu, dążąc do kształtowania rozwoju cywilizacyjnego zgodnie z pojęciem i podstawami ładu społecznego. Podstawy te są w czasie „płynnej nowoczesności” znacznie nadwątlone.

Wzrost ekonomiczny nastawiony jest przez mechanizmy rynku na krótkookresowe sekwencje koniunkturalne. Konstrukcja systemu SNA, w tym sposób obliczania PKB wyraża logikę wzrostu ekonomicznego i rozwoju cywilizacyjnego zdominowanego przez patologiczną, kosztowną urbanizację oraz niepełny rachunek nadmiernego wykorzystywania zasobów naturalnych. Wpływa stąd znaczenie sfery osadnictwa i przestrzeni zamieszkiwania w koncepcji rozwoju trwałego (popularnie, acz błędnie, zwanego „zrównoważonym”) wychodzące poza percepcję rachunku PKB. Budynki mieszkalne, obiekty i urządzenia infrastruktury komunalnej oraz społecznej, a także inne elementy infrastruktury osadniczej (np. infrastruktura transportu) klasyfikowanej według kryterium funkcjonalno-przestrzennego są długotrwałym zasobem odtwarzalnym będącym dziełem człowieka. Zasób ten stanowi materialną bazę zaspokajania podstawowych potrzeb społeczno-gospodarczych związanych z osiadłym trybem życia. Pracochłonność powstawania i długowieczność użytkowania w tym remontowania mieszkań i innych budowlanych składników infrastruktury osadniczej okazują się w zestawieniu z koncepcją rozwoju trwałego i ideami ekorozwoju cechami pozytywnymi. Wymóg przystosowania produktu budownictwa do zmienności sposobu użytkowania oraz tworzenie w nim rezerw na nieznaną przyszłość upodobań podbudowują ten typ myślenia. Po powojennej fascynacji coraz to bardziej wyszukanyimi towarami o zakładanym krótkim okresie użytkowania, nasilające się niedomagania systemów ekologicznych podnoszą ponownie rangę wytworów podstawowych. Wytworów o wysokich walorach funkcjonalnych, dużej trwałości, znacznym nakładzie pracy żywej oraz podatności na naprawy i regenerację. Wymogi te spełnić mogą istniejące oraz nowo tworzone zasoby infrastruktury osadniczej przyczyniając się do potaniaenia wytwarzania PKB i przywrócenia tej kategorii większej zdolności pomiaru poziomu życia.

W systemie SNA odnotowywane są w wielu przypadkach dokonania ilościowe po przychodowej stronie bilansu, którym nie można przyporządkować

pełnego kosztu rozchodów. System ten jest bezradny w ewidencjowaniu zaniechań dotyczących relacji między inwestowaniem w bezpośrednią produkcję i infrastrukturę. Związane jest to z tańszym w krótkim okresie inwestowaniem bezpośrednio w produkcję dyktowaną popytem niż tworzeniem trwalszych podstaw rozwoju społecznego w postaci np. infrastruktury osadniczej. System SNA pozostaje nieczuły, zwłaszcza w krótkim okresie, na przekraczanie progów ekologicznych. W rachunku PKB nie bierze się pod uwagę niekorzyści nadmiernej koncentracji struktur osadniczych np. zwiększonej ich energochłonności spowodowanej intensywnymi przewozami, kosztów społecznych (zdrowotność, patologie itp.), zanieczyszczenia środowiska naturalnego i innych. Związane z tym straty społeczno-gospodarcze rejestruje się zwykle po stronie czynników zwiększających PKB. Istotnym przykładem jest tu zauważona szerzej w skali makroekonomicznej dopiero wraz z nastaniem kryzysu energetycznego sprawa eksploatacji, remontów i modernizacji budynków mieszkalnych. Osiągnąć tu można znaczną oszczędność energii wytwarzanej w dużym stopniu z surowców nieodtworzalnych. W sumie, konstrukcja rachunku PKB implikuje rozpowszechnione stosowanie miar opartych na strumieniach nakładów i ich bezpośrednich efektów w formie nagromadzonych zasobów w ocenie zaspokajania potrzeb społecznych, zamiast pożądanym w tym zakresie miar wyników.

Bezpośrednią podstawową przyczyną obecnego kryzysu było nadużywanie mieszkaniowych kredytów hipotecznych. Zwiększająca się deregulacja rynku kredytów hipotecznych kierowanych na stymulowanie indywidualnej własności mieszkaniowej zbiegła się bowiem z coraz szybszym sztucznym wzrostem cen nieruchomości¹. Po wybuchu kryzysu, skala spadku cen nieruchomości mieszkaniowych okazała się najwyższa w tych segmentach rynku, w których przedtem spekulacyjny wzrost cen był największy. Kryzys doprowadza do sytuacji, w której zakorzenione w tradycyjnej gospodarce rynkowej poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji związane z własnością nieruchomości mieszkaniowej zostaje zakwestionowane. Posiadanie domu lub mieszkania, może być źródłem znacznych kłopotów finansowych, a nawet utraty miejsca zamieszkania. Przemawia to za wyczerpywaniem się możliwości paradygmatu wzrostu gospodarczego kształtowanego przez mechanizmy wolnorynkowe w tak newralgicznym dla zamieszkiwania obszarze jak mieszkania. Nieprzypadkowo w państwach próbujących kontynuować poddawany mutacjom socjaldemokratyczny model państwa opiekuńczego, w tym polityki mieszkaniowej i osadniczej skutki kryzysu są łagodniejsze i opóźnione, co pozwala na lepsze działania dostosowawcze (np. w Szwecji). Nadmierne promowanie prywatnej własności domów i mieszkań ujawnia jeden z mankamentów kapitalistycznego wolnego rynku prowadzącego do patologicznych form przestrzeni zamieszkałej.

¹ Od Redakcji: A także z niedostatecznie uwzględnionym przez banki spadkiem wiarygodności kredytowej dużej części ludności (w związku z powiększającą się niepewnością zatrudnienia).

3. Szansa zmiany urzędzenia świata

Zmianę urzędzenia świata rozpatrywać można jedynie w kategoriach szans. Szanse realne tkwią w koncepcji rozwoju trwałego zmierzającego do równoważenia trzech zasadniczych członów ludzkiej egzystencji: społecznego, ekonomicznego i przyrodniczo-ekologicznego. W dotychczasowej koncepcji rozwoju trwałego członowie te nie mają dostatecznie wypracowanej megapłaszczyzny wspólnej. Megapłaszczyzny wyznaczającej cel nadrzędny, któremu służyć ma rozwój trwały dający szanse trwania gatunku ludzkiego. Megapłaszczyznę tę ukazuje spojrzenia na sferę osadnictwa i jej dającą się obserwować formę – przestrzeń zamieszkiwania, w tym zwłaszcza przestrzeń zamieszkaną. Wartościowe badania nad konkretnymi zagadnieniami przestrzeni zamieszkiwania nie mogą zastąpić metodycznych rozwiązań w tym zakresie przekładających całą złożoność tej przestrzeni, na ujęcia operacyjne. Rozwiązania takie muszą być stosunkowo proste i ogólne, by ogarnąć tę złożoność, a jednocześnie na tyle osadzone w praktyce, żeby stwarzać przesłanki kierowania aktywności społeczno-gospodarczej na bezpośrednie podbudowywanie rozwoju przestrzeni zamieszkaney idące ku rozwojowi trwałemu. Rozwiązaniem tym może być koncepcja infrastruktury osadniczej dająca szanse integracji przestrzeni zamieszkaney wokół urządzeń i obiektów przestrzennego zagospodarowania podbudowujących bezpośrednio procesy osiedleńcze i unaoczniających społeczny sens rozwoju trwałego. Generalne założenie takiego podejścia metodycznego polega na przeświadczeniu, że negatywne oraz pozytywne efekty gospodarowania ogniskują się w sferze osadnictwa. Przejawiają się w przestrzeni zamieszkiwania, a przede wszystkim w przestrzeni zamieszkaney.

Użytecznym sposobem analizowania powiązań infrastruktury osadniczej z rozwojem trwałym jest podejście oparte na teorii systemów i analizie systemowej. Infrastruktura ta spełnia wymogi systemu stanowiącego centralne pojęcie tej teorii – będącego bytem fizycznym lub abstrakcyjnym składającym się z elementów powiązanych wzajemnie w układy, służących realizacji funkcjonalności nadrzędnej całości. Zastosowania analizy systemowej – czyli analizy elementów i ich powiązań w grupie interakcji tworzących jednolitą całość – do problematyki rozwoju trwałego pokazują możliwość formułowania holistycznych modeli systemu, w którym zamieszkujemy. Możemy zatem uzyskać ogólne wyobrażenie o skutkach ludzkich decyzji w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego dla środowiska zamieszkiwania człowieka i jego zmian. Interdyscyplinarność analizy systemowej ułatwia, przewidywania i optymalizację podejmowania decyzji w tym zakresie na podstawie wiedzy naukowej z uwzględnieniem celów społecznych oraz znacznej niepewności, właściwej systemom o dużej złożoności. W ramach tej analizy podejmowane są istotne zagadnienia dotyczące systemów miejskich i ich regionalnych odniesień. Znać można także prace nachylone ku koncepcji ekorozwoju, gdzie rozpatrywane spectrum przestrzeni zamieszkiwania sięga całej powierzchni kuli ziemskiej.

Kryterium funkcjonalno-przestrzenne, nawiązujące do ujęcia opartego na teorii analizy systemowej, uwypatnia integracyjne właściwości koncepcji infrastruktury osadniczej dotyczące jej elementów stanowiących podstawę procesów osiedleńczych. Kryterium to decyduje, że infrastruktura osadnicza jest systemem. Kryterium funkcjonalno-przestrzenne dopomaga również w analizie interakcji trzech podstawowych aspektów rozwoju trwałego: społecznego, ekonomicznego i przyrodniczo-ekologicznego. W związku z tym kryterium wskazane aspekty rozwoju trwałego tworzą system. Zazębiają się i przeplatają podobnie jak składniki infrastruktury osadniczej. Nie mogą być rozłącznymi płaszczyznami realizacji tego rozwoju, podobnie jak elementy infrastruktury osadniczej nie mogą podbudowywać w oddzielny sposób procesów osiedleńczych w wymiarach społecznym, ekonomicznym i przyrodniczo-ekologicznym. Każda aktywność społeczno-gospodarcza, także w zakresie infrastruktury osadniczej, wywołuje dotnie lub ujemne skutki w tych trzech aspektach rozwoju trwałego wpływających zwrótnie na zamieszkiwanie człowieka. Wyjątkowa pod tym względem rola infrastruktury osadniczej polega na możliwości równoczesnego spełniania dwóch funkcji – funkcji podbudowy oraz funkcji zasadniczego pola realizacji rozwoju trwałego.

4. Wnioski

Rozumowanie dotyczące konieczności, uwarunkowań, barier i szans zasadniczej zmiany urządzania świata prowadzące do pokreślenia znaczenia oraz roli infrastruktury osadniczej w urzeczywistnianiu rozwoju trwałego rozciągnąć można na skalę globalną. Skalę tę wyznacza cała przestrzeń zamieszkiwania człowieka, której dzisiejsze granice wytyczone są geodezyjną przestrzenią kuli ziemskiej. Zauważmy bowiem, że np. samolot (którym już można oblecieć Ziemię) stanowiący element infrastruktury transportu jest zarazem składnikiem infrastruktury osadniczej.

Operacyjny wymiar kierowania aktywności społeczno-gospodarczej na przestrzeń zamieszkaną w celu urzeczywistniania rozwoju trwałego sprowadza jednak podstawowe rozumowanie w tym zakresie przede wszystkim do infrastruktury osadniczej trwale przytwierdzonej do ziemi (także lotnisk). Ważne są wówczas nie tylko niezbędne rozmiary infrastruktury osadniczej oraz proekologiczny sposób jej wytwarzania i utrzymania. Nie mniej istotne są również odpowiednie funkcjonalno-przestrzenne relacje rodzajów i elementów tej infrastruktury podstawowych, specjalistycznych i unikalnych o zróżnicowanym przestrzennym oddziaływaniu. Także relacje tych rodzajów i elementów infrastruktury osadniczej do innych obiektów i urządzeń tworzących zagospodarowanie przestrzenne. Rozmiary i relacje infrastruktury osadniczej wyznaczają przestrzenną i społeczną dostępność przestrzeni zamieszkałej oraz standardy jej użytkowania decydujące – jak się wydaje – o powodzeniu trwałego rozwoju.

Stosunkowo łatwo można obserwować lokalne relacje infrastruktury osadniczej i jej elementów. Myślenie o roli tych relacji w trwałym rozwoju do-

tyczyć musi jednak głównie wymiaru regionalnego w włączając w to skalę międzynarodową w tym, międzykontynentalną. Jest tak w związku ze złożonością procesów społeczno-gospodarczych i przyrodniczo-ekologicznych składających się na trwały rozwój. Zwłaszcza w przypadku systemu przyrodniczo-ekologicznego, dopiero poczynając od tak rozumianego wymiaru regionalnego pojawia się zdolność do odczytania warunków jego samoczynnego rozwoju oraz przestrzegania i wspomagania tego rozwoju w działalności społeczno-gospodarczej. Istotne są tu także relacje czasowo-przestrzenne związane z powstawaniem podstawowych, wyższego rzędu oraz unikalnych rodzajów i elementów infrastruktury osadniczej na tle innych składników przestrzennego zagospodarowania (np. powstanie uczelni o nachyleniu ekologicznym oraz stacji oczyszczalni i uzdatniania ścieków w regionie o perspektywach nasilenia działalności gospodarczej).

Myślenie o infrastrukturze osadniczej wywołuje temat struktury osadnictwa. Wyobrazić sobie można przestrzeń zamieszkaną jako sumę infrastruktury i struktury osadnictwa, którą warunkuje rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. W ramach tej struktury istnieją inne – poza stwarzanymi przez infrastrukturę osadniczą obejmującą instytucje, a więc także działających tam ludzi – miejsca pracy i aktywności społecznej (przedsiębiorstwa, instytucje itp.). Struktura osadnictwa powinna przy tym także znajdować się w odpowiednich relacjach funkcjonalno-przestrzennych i społecznych z infrastrukturą osadniczą.

Podstawowe przyczyny koniecznej dominującej roli sektora publicznego w tworzeniu i funkcjonowaniu infrastruktury osadniczej promującej rozwój trwały wiążą się z zawodnością rynku w tym zakresie. Źródła tej zawodności łączą się w aspekcie ekonomicznym z problematyką efektów zewnętrznych, dóbr publicznych, niepewnością zachowań mikroprzedsiębiorstw gospodarczych, dysproporcji w dostępie do informacji i innych. Przy formule partnerstwa publiczno-prywatnego w zakresie infrastruktury osadniczej odróżnić ponadto trzeba elementy liniowe i punktowe od szerszego pojęcia infrastrukturalnych dziedzin gospodarki (np. oświata, transport, łączność). Mające ciągle zwolenników postulaty prywatyzacji i deregulacji dotyczą bowiem przede wszystkim instytucji świadczących usługi przy wykorzystaniu zastanej infrastruktury. Możliwość prywatyzacji elementów liniowych i punktowych infrastruktury osadniczej lub prywatnego ich tworzenia są niewielkie. Ograniczenia budżetowe, zasada subsydiarności i inne czynniki wyłączają jednak niektóre inwestycje infrastrukturalne spod wyłączności sektora publicznego. Inwestycje w pełni prywatne mogą dotyczyć głównie rozwoju infrastruktury osadniczej o lokalnym znaczeniu i raczej obiektów punktowych niż liniowych. Wspomniane relacje czasowo-przestrzenne powstawania obiektów i urządzeń infrastruktury osadniczej oraz ich sytuowanie wobec pozostałego zagospodarowania przestrzennego nabierają tu zatem specyficznej wagi. Wyprzedzająca realizacja lokalnej stacji oczyszczalni i uzdatniania ścieków może być bowiem przeprowadzona przez inwestora z sektora prywatnego, natomiast budowa kanalizacji wymaga raczej inwestycji sektora publicznego lub jego partnerstwa z sektorem prywatnym.

Stosowanie zasygnalizowanej metody operacjonalizacji działań gospodarczych przybliżającej je poprzez koncepcję infrastruktury osadniczej do społecznie zrozumiałych i akceptowalnych wartości wymaga wciąż oczekiwanej rzeczywistej przemiany paradygmatu wzrostu ekonomicznego w paradygmat trwałego rozwoju. Wobec dużego oporu materii polityczno-biznesowej potrzebne są działania oddolne. Oddolna wrażliwość ekologiczna i poczucie sprawiedliwości społecznej, w tym międzypokoleniowej opartej na trwałym rozwoju zastąpić mogą w dużym stopniu dawne radykalne ruchy społeczne epoki przemysłowej w zakresie walki o lepsze zamieszkiwanie.

Patrzenie na trwały rozwój z poziomu sfery osadnictwa, przestrzeni zamieszkaney i przestrzeni zamieszkiwania poprzez koncepcję infrastruktury osadniczej uwidacznia ponownie wagę kapitału ludzkiego i społecznego. Kapitał ten stać się może podstawową oddolną siłą proosadniczego kierunku rozwoju cywilizacyjnego. Wzrost świadomości zamieszkujących upowszechni bowiem wartościowanie miejsc zamieszkania w równoważnych wymiarach społecznym, ekonomicznym i przyrodniczo-ekologicznym. Lepsze tym samym zrozumienie znaczenia podstaw zamieszkiwania z tym zakresie pozwoli na skuteczniejsze rozwiązywanie problemów trwałego rozwoju. Rozwój infrastruktury osadniczej decyduje przy tym w sposób zwrotny o jakości kapitału ludzkiego i społecznego warunkując rozwój trwały również w tym aspekcie. Skoro rdzeniem infrastruktury osadniczej są mieszkania to uzmysławia się łatwo fundamentalna rola polityki mieszkaniowej w ewoluowaniu współcześnie pojmowanej przestrzeni zamieszkiwania zgodnym z koncepcją trwałego rozwoju. Konieczny jest więc przede wszystkim promieszkaniowy zwrot w myśleniu i działaniu społeczno-gospodarczym oraz przestrzennym warunkujący sprostanie wyzwaniom trwałego rozwoju. Zwrot taki konieczny jest zwłaszcza w państwach takich jak Polska o znacznych zaległościach w tym zakresie.

Globalizacja, którą kształtują najsilniejsze gospodarki rynkowe, narzuca zwłaszcza w słabszych ekonomicznie państwach i regionach jednostronny w sumie rozwój infrastruktury osadniczej dotyczący niektórych tylko jej elementów związanych przede wszystkim z infrastrukturą bankowo-biznesową, transportem, łącznością, energetyką itp. Te bowiem elementy infrastruktury osadniczej włączone są bezpośrednio w przepływ kapitału finansowego warunkującego wzrost gospodarczy. Powstrzymanie tego typu mechanizmów wymaga zasadniczej zmiany paradygmatu rozwoju społeczno-gospodarczego. W dobie globalizacji, zintegrowany rozwój całej infrastruktury osadniczej staje się zasadniczym czynnikiem podbudowy światowego ładu opartego na koncepcji trwałego rozwoju. Dzisiejszy skumulowany strukturalny i koniunkturalny kryzys uświadamia przy tym w niezamierzony sposób potencjał oraz szanse rozwoju infrastruktury osadniczej z punktu widzenia właściwej ewolucji rozwoju trwałego. Nachylony społecznie rozwój tej infrastruktury może być istotną – mało docenianą dotąd – platformą w przechodzeniu do autentycznego rozwoju trwałego. Przechodzenie to nie nastąpi szybko i nie będzie łatwe, gdyż wymaga zasadniczych zmian w światowych kręgach politycznych oraz zakwestionowania podstaw i istoty kapitalizmu.

O kwestiach i szansach lepszego zarządzania świata należy mówić i pisać w sposób otwarty, przecząc jakby wszechmocnej autocenzurze widocznej w dominujących płytkich ocenach świata, w którym zamieszkujemy.

Bibliografia

1. Allen, P. M., Strathern M., Baldwin J., *Complexity: the integrating framework for models of urban and regional systems*, (w:) *The dynamics of complex urban systems: an interdisciplinary approach*, ed. by S. Albeverio, D. Andrey, P.Giordano, A. Vancheri, Physica-Verlag Heidelberg, New York, 2007, s. 21-42.
2. Andrews D., *Real house prices in OECD countries: the role of demand shocks and structural and policy factors*, OECD, Economics Department, „Working Paper” 2010, nr 831, s. 2-32.
3. Andrzejewski A., *Infrastruktura społeczna, jej rola i miejsce w układzie osadniczym*, (w:) *Gospodarka komunalna i mieszkaniowa i jej rola w społeczno-ekonomicznym rozwoju kraju*, SGPiS „Monografie i Opracowania”, nr 30. Warszawa 1974, s. 138-150.
4. Andrzejewski A., *Związki infrastruktury społecznej z rozmieszczeniem mieszkalnictwa oraz infrastruktury osadniczej*, (w:) *Kształtowanie infrastruktury społecznej w Polsce w latach 1971-1980 oraz uwarunkowania i przesłanki jej rozwoju w latach 1981-1985*, KPPiPS PAN, INP UG, Gdańsk 1979, s. 25-38.
5. Auty R. M., Brown K., *An overview to approaches to sustainable development*, (w:) *Approaches to sustainable development*, ed. by R. M. Auty, K. Brown Routledge, London 1997, s. 3-20.
6. Batty, A. *Fifty years of urban modeling: makro-statics to micro-dynamics*, (w:) *The dynamics of complex urban systems: an interdisciplinary approach*, ed. by S. Albeverio, D. Andrey, P.Giordano, A. Vancheri Physica-Verlag Heidelberg, New York, 2007, s. 1-20.
7. Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006, s. 5 i dalsze.
8. Bartosik K., *Koncepcja trwałego rozwoju a poszukiwanie strategii globalnych*. „Ekonomista” 1992, nr 2, s. 225-246.
9. Berkes F., Folke C., *Linking social and ecological systems: management practices and social mechanisms for building resilience*, (w:) *Linking social and ecological systems: management practices and social mechanisms for building resilience*, ed. by F. Berkes, Carl Folke, Cambridge University Press 1998, Cambridge, s. 4-6.
10. Bogle John C., *Dość. Prawdziwe miary bogactwa, biznesu i życia*, PTE, Warszawa 2009, s. 31-104.
11. Cesarski M., *Inwestycje w dziedzinie infrastruktury osadniczej w Polsce w latach 1950-1984*, KPZK PAN, „Biuletyn”, z. 133. PWN, Warszawa 1987, s. 21-37.

12. Cesarski M., *Lokalna infrastruktura osadnicza i jej makroprzestrzenne odniesienia w Polsce*, (w:) *Wpływ zróżnicowań regionalnych na możliwości przekształceń wsi polskiej*, red. A Stasiak, Biuletyn KPZK PAN, z. 188. PWN, Warszawa 1999, s. 157-161.
13. Cesarski M., *Od funkcjonalnego mieszkania ku zrównoważonej przestrzeni zamieszkiwania – rola infrastruktury osadniczej*, „Studia i Prace KES” 2012, nr 2, s. 125-149.
14. Cesarski M., *Polityka mieszkaniowa w Polsce w pracach naukowych 1918-2010. Dokonania i wpływ polskiej szkoły badań*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, s. 9-32, 340-411.
15. Cesarski M., *Reprodukcja mieszkaniowego majątku trwałego w procesach społeczno-gospodarczych, Polska i kraje OECD – 1960-2000*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, 2003, s. 30-37.
16. Cesarski M., *Rozwój infrastruktury osadniczej w Polsce w latach 1990-2005 – miary nakładów*, „Studia i Prace KES” 2008, z. 15, s. 495-517.
17. Clark William C., Crutzen Paul J., Schellnhuber Hans J., *Science for Global Sustainability: Toward a New Paradigm*, CID Working Paper nr 120, Harvard 2005, s. 1-28.
18. Dębiński Paul H., *Finanse po zawale. Od euforii finansowej do gospodarczego ładu*, Wyd. Studio Emka, Warszawa 2011, s. 29-176.
19. Goryński J., *Polityka przestrzenna*, PWE, Warszawa 1982, s. 17-40.
20. Goryński J., *Ekonomika budownictwa i polityka budowlana*, PWE, Warszawa 1981, s. 121-303.
21. Gechev R., *Sustainable development: economic aspects*, University of Indianapolis Press, Indianapolis 2005, s. 2-4.
22. Magnuszewski, P. *Podejście systemowe*, (w:) *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, red. nauk. J. Kronenberg, T. Bergier, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010, s. 44-70.
23. Monto M., Ganesh L. S., Varghese K., *Sustainability and human settlements: fundamental issues, modeling and simulations*, SAGE Publications Pvt. Ltd, New Delhi 2005, s. 157.
24. Lyle J. T., *Design for human ecosystems: landscape, land use, and natural resources*, Island Press, Washington 1999, s. 23-124.
25. Owsiak S., *Wpływ kryzysu finansowego na wydatki publiczne*, (w) *Finanse publiczne a kryzys ekonomiczny*, red. A. Alińska, B. Pietrzak, CeDeWu.PL, Warszawa 2011, s. 69-79.
26. Quade, *Analiza systemowa: możliwości i ograniczenia*, (w:) *Analiza systemowa – podstawy i metodologia*, red. W. Findeisen, PWE, Warszawa 1985, s. 13-55.
27. Selman P. H., *Local sustainability: managing and planning ecologically sound places*, Sage Publications Ltd, London 1996, s. 35-56.
28. Shaw R.W., *Sustainable development: applications of systems analysis*, “Science of The Total Environment” 1994, vol. 149, is 3, s. 193-214.

29. T. Soroczynski, *Integrated systems analyses and sustainable development*, (w:) *1st International Environmental Modelling and Software Society Conference*, vol. 3, Lugano 2002, s. 133-138.
30. Sowell T., *The housing boom and bust*, Published by Basics Books, New York, 2009, s. 57-89.
31. Steinitz C., Rogers P., *A systems analysis model of urbanization and change An experiment in interdisciplinary education*, Cambridge, MIT Press, Massachusetts 1970, s. 3-78.
32. Stiglitz J. E., *Freefall, Jazda bez trzymanki. Ameryka, wolne rynki i toniecie gospodarki światowej*, PTE, Warszawa 2010, s. 89-126;
33. Straszak A., *Analiza systemowa – metoda bardziej racjonalnego wyboru i decyzji*, (w:) *Analiza systemowa – podstawy i metodologia*, red. W. Findeisen, PWE, Warszawa 1985, s. 57-82.

Crisis of the essence of capitalism

Abstract: Aim of the study is focused on the importance and role of the settlement infrastructure in the implementation of sustainable development as an opportunity for a fundamental change in furnishing the world. The basic conclusion is that the settlement infrastructure can be an important – yet little appreciated – platform in the transition to authentic sustainable development. Moving it will not be easy, as it requires fundamental changes in global political circles and challenge the basis and essence of capitalism.

Keywords: settlement infrastructure, paradigm of economic growth, sustainable development paradigm, living space, the space occupied.

Dr hab. Maciej Cesarski, prof. nadzw. SGH
Instytut Gospodarstwa Społecznego SGH